

NEKAJ MISLI O SEANSAH PREKO SKYPA¹

Pavel Fonda

Uvodni citat: »Med novodobnimi napravami ni nobena zavzela tako izjemnega pomena, kot ga je zadobil bicikel, bodisi kot vzrok bodisi kot sredstvo zločina; in to do te mere, da če se je nekoč (resda s kančkom pretiravanja) iskalo pri ženski vzrok vsakega moškega zločina s znanim: 'Cherchez la femme!', bi lahko zdaj morda z manj pretiravanja uporabljali rek: 'Poiščite bicikel!' pri velikem delu tatvin in ropov, ki jih izvršijo mladi, zlasti iz dobrih družin, vsaj v Italiji.« (iz: C. Lombroso »Il ciclismo nel delitto«, »Nova antologia di Lettere, Scienze ed Arti«, vol. CLXX. Roma, 1900.)

Uvodni citat nam kaže s kakšnim nezaupanjem in strahom je evropsko znani antropolog ter kriminolog Cesare Lombroso sprejel izum in začetek širjenja kolesa. Bolj ali manj podobno se dogaja z vsako novostjo: vzbuja zaskrbljenost, v glavnem zato, ker je ne poznamo. Gre torej za strah pred neznanim. Podobno se je dogajalo tudi v nekaterih psihoanalitičnih krogih ob pojavu možnosti, da bi se seanse lahko izvajale preko Skypea.

A. SETTING

V prvem stoletju obstoja psihoanalize je prišlo do pomembnega razvoja v pojmovanju settinga. V svoji začetni zamisli – čeprav sami po sebi genialni – je setting deloval kot nekakšen prefinjen umetno ustvarjen instrument, podoben laboratorijskemu aparatu, zasnovan zgolj za zagotavljanje aseptičnega prostora, v katerem naj bi analitik deloval ob čim manjšem številu motečih spremenljivk. S časom pa se je pokazalo, da gre za stukturni del odnosa, ki s svojo aktivno funkcijo v analitičnem procesu že sam po sebi vanj vnaša možnost sprememb in razvoja.

S tem je pridobil setting veliko naravnejši značaj in se po smislu svoje strukture torej konec koncev bistveno ne razlikuje od drugih odnosov, ki so značilni za – bolj ali manj institucionalizirane – odnose med člani človeških skupin. Lahko namreč opazimo, da ima vsak odnos med ljudmi nek motiv in cilj, ki sta povezana z zadovoljevanjem določenih potreb. Odnosi trajajo, dokler med udeleženci obstaja skupen program, ki služi iskanju in zadovoljevanju teh potreb. Ko je cilj dosežen ali ko se ugotovi, da ga je nemogoče doseči, odnos po navadi preneha. Končna ločitev je lahko podvržena zapletenim mehanizmom, ki pa jih je običajno mogoče ustrezno predelati in dovršiti.

Vsak človeški odnos določajo pravila, ki so nujno potrebna za izpolnitev skupnega cilja, na katerem je odnos osnovan. Ta pravila so na splošno taka, da na

¹Predavanje na sestanku Padovanskega psihoanalitičnega centra, 14. 12. 2013.

najprimernejši način omogočajo doseganje dogovorjenega cilja in preprečujejo, da bi se delovanje preusmerilo k ciljem, ki so tuji ali celo v nasprotju z izvornim programom.

Skupinske kulture nam dajejo precej natančna in raznolika pravila – *settinge* – glede na različne vrste odnosov, ki jih urejajo: med starši in otroki, med zakonci, med prijatelji, med učitelji in učenci, med duhovniki in verniki, med zdravniki in pacienti in končno tudi med psihoanalitiki in pacienti. V bistvu imajo ti odnosi svojevrstna ter natančna pravila, ki izhajajo iz njihovih namenov in ne iz kakih eksoteričnih ritualov, tradicij, pripadnosti šolam, torej iz elementov, ki so tuji ciljem odnosov. Slednji se sicer lahko porajajo znotraj njih, a imajo svoje lastne cilje. Včasih seveda pride tudi do tega, da se oblikujejo določena pravila, ki v resnici niso povezana z namenom samega odnosa in takrat lahko govorimo o nefunkcionalnih ter motečih inkrustacijah.

Tako lahko pojmujeemo analitični *setting* kot najnaravnejši in najprimernejši okvir ter ureditev, ki pomaga analitičnemu odnosu, da doseže zastavljeni cilj in se ne preusmeri k drugim, z analitičnim delom nepovezanim ciljem.

Skupne programe, ki označujejo človeške odnose, bi lahko shematično ločili na takšne, ki predvidevajo svoj konec ter druge, ki predvidevajo trajne odnose in jim ni vnaprej predviden konec. Predvideno trajanje je odvisno od vrste potrebe, na kateri sloni skupni program in ki določa pravila odnosa: od trenutnega namena popiti skupaj kavo, do trajnega skupnega življenja in vzgoje otrok.

Odnosi med starši in otroci so običajno *končni*, saj je njihov osnovni program ta, da postanejo otroci samostojni in uberejo svojo pot v življenje. To je v sozvočju z generacijsko razliko, ki predvideva smrt staršev veliko prej kot smrt otrok. V drugih, povsem običajnih situacijah, se odnosi gradijo na temeljih, ki imajo značaj *trajnosti*, to so na primer odnosi zakonskega para in odnosi z različnimi vrstami skupin.

Trajanje analitične terapije ni v analitični pogodbi nikoli določeno vnaprej, vendar je tudi jasno, da ni neskončna in se bo po nedoločenem številu let končala. Analitični odnos torej sodi med odnose, ki jim je predviden konec in pravila *settinga* so temu primerno prilagojena.

Lahko se zgodi, da postane *analiza neskončna*, a v tem primeru je analitični par odstopil od začetnega programa.

Tu bi omenili primer, kako lahko sprememba enega elementa settinga spremeni značilnost odnosa iz časovno omejenega v trajnega. Spolni odnos med članoma analitičnega para, kot tudi med staršem in otrokom, zasuka odnos v smer trajnosti, saj aktivira shemo in setting razmerja zakonskega para. Spolni akt – tako med staršem in otrokom kot med analitikom in pacientom – povzroči, da postane ločitev, torej konec odnosa, izjemno zapletena, oziroma v nekaterih pogledih celo nemogoča. S tega vidika je prepoved incesta, ki ustvarja ojdipski scenarij, osnovno pravilo družinske skupine, saj omogoča doseganje njenega cilja: razvoj in emancipacijo – ločitev otrok, torej konec razmerja.

Namen analitičnega odnosa

Poskusimo zdaj nakazati hipotezo o enem od možnih namenov analitičnega odnosa, ki zahteva določen način strukturiranja odnosa s pomočjo tistih pravil – settinga – za katere menimo, da so za doseganje tega cilja najprimernejša.

Freud se je briljantno osvobodil pretirane konkretности vsebin, o katerih so mu govorili njegovi prvi pacienti. Zavedel se je, da njihove pripovedi niso nujno predstavljale spominov na konkretna dejstva, ki naj bi se bila dejansko zgodila. Nato je s temeljnim odkritjem transfera razkril dvojno realnost, ki jo pacient živi v analizi: po eni strani ponovitev odnosov iz preteklosti, po drugi pa resnični odnos z analitikom v sedanjosti. Odprl je prostranstvo simboličnega mišljenja v analitičnem odnosu.

Vsak objekt, s katerim smo v odnosu, se tako nahaja na različnih ravneh hkrati. Človeška dimenzija se iz omejene enorazsežne konkretности razširi v potencialno neskončen večdimenzionalni prostor simboličnega. Winnicott poudarja kako je sprejetje paradoksa temelj, ki omogoča pridobitev sposobnosti igranja in posledično gibanja v dimenzijah simbolične misli.

Za človeka je bistvenega pomena, da lahko živi istočasno na več ravneh realnosti in se lahko zlahka premika med njimi, ne da bi jih preveč zamešal. Zato je potrebno, da jih, kot pravi Ogden, dialektično integrira.

Pri pisanju o settingu lahko sledimo Winnicottovi misli, ki povezuje nastanek simboličnega mišljenja s *potencialnim prostorom*, ki se ustvarja ob *optimalnih frustracijah* v atmosferi *zanesljivosti*. Le tako si je mogoče ustvariti *predstavo* o odsotnem objektu.

Tudi analitični setting s svojimi optimalnimi frustracijami v atmosferi zanesljivosti ustvarja potencialni prostor, kjer lahko pacient razvija simbolične predstave. Le tako je mogoče predstavo transfera osvoboditi konkretности in dati interpretacijam njihovo polno učinkovitost.

Zato so osnovnega pomena tisti vidiki analitičnega odnosa – in settinga – ki prispevajo k strukturiranju, spodbujanju razvoja in nato ohranjanju sposobnosti simbolizacije.

Optimalna frustracija

Naj omenimo le eno od številnih frustracij, ki jih nalaga setting: prepoved fizičnega kontakta med terapevtom in pacientom.

Zgodnje pravilo v družini, ki se nato razširi na vse odnose med človeškimi bitji, je *prepoved dotikanja*. Anzieu (1985) opisuje temeljno prepoved dotika, ki je predhodnica ojdipske prepovedi incesta. Z postopnimi prepovedmi otroka vpeljemo

v to, da v *sprejemni* funkciji odnosa zamenja dotik z vidom in sluhom, v *oddajni* funkciji pa najde besede kot simbolni ekvivalent dotika ter tako obnovi primarno taktilno komunikacijo v simbolni obliki.

Dotik je torej nadomeščen predvsem z vidom, sluhom in govorjenjem. Zlasti nas seveda zanima, če upoštevamo analitično situacijo, zvok glasu v njegovi komunikacijski funkciji, ki predstavlja ekvivalent dotika. Sam Anzieu pravi, da je »verbalna izmenjava, ki omejuje področje terapevtskega odnosa, učinkovita le zato, ker prevzema na novi simbolični ravni to, kar je prej opravljala izmenjava v taktilnem in vizualnem registru«.

Govor, ki nadomešča dotik, je dejavnik separiranosti. Vendar ostaja hkrati tudi močno sredstvo senzoričnega kontakta. Od samega začetka življenja (že v maternici) je novorojenček potopljen v »kopalnico zvokov, ki ... ustvarja skupni prostor, kjer je mogoča dvostranska izmenjava ... in resnična vez realnega stajanja z materjo ...« (Anzieu, 1985). Modulacija, ton, toplina glasu in vse ostale infraverbalne ter metaverbalne komponente analitičnega govorjenja so vedno neizogibno prisotne. So sredstva za pomembna afektivna in tudi **čutna sporočila**. V veliki meri so samodejna ter nezavedna in jih lahko le do določene mere kontroliramo. Ti elementi dajejo govoru in s tem tudi interpretaciji, ne glede na njeno očitno vsebino, neko konkretno vrednost, ki je analogna na primer božanju, klofutanju, oddaljitvi, približanju itd.

Ta »dvoumnost« govora – in interpretacije – je torej podobna tisti, ki smo jo prej pripisali samemu settingu. Interpretacija je dejansko aktivna na več ravneh: na tisti, na katero se običajno sklicujemo, ko sporočamo pacientu reprezentacijo brez konkretnega kontakta ali dejanja – in torej na optimalno frustrirajoč način – to kar mislimo, da se dogaja v nezavednem. Obenem pa sporočamo tudi nekaj na drugi ravni, kjer zvok in ton glasu sporočata o zanesljivosti (»če analitik govori, je prisoten in se zanima zame«) in zlitju (»če čuti, to kar čutim jaz, je del mene«) itd. Ta druga raven, na kateri je interpretativni poseg tudi aktiven, ima posebno vlogo zlasti v zgodnjih fazah analize.

Na tak način se vzporedno in nenehno *odlaga* na analitično polje nejasna količina senzoričnih elementov, ki poteka brez vednosti obeh članov analitičnega para.

Glede na našo temo, bi to lahko zvenelo kot argument v prid seans preko Skypea. Vendar ni tako, ali vsaj ne v celoti, saj je komunikacijski kolobar, ki obkroža in spremlja govor, veliko širši in vključuje široko paleto komunikacijskih sredstev tako telesnih kot tudi, na primer, predmetov, ki so prisotni v sobi analitika (ali pa so odsotni oz. spremenjeni). Telesne reakcije, ki se ne nanašajo samo na obrazno mimiko, lahko izrečeno potrdijo ali pa tudi zanikajo.

Poleg tega lahko iste besede, čustva, kretnje ali druga komunikativna dejanja dobijo drugačen pomen, če so izražene v kontekstu fizične prisotnosti ali pa le *digitalne* prisotnosti.

Tu imamo opravka s področjem medtelesne komunikacije preko gibov, drže in kretenj, ki sestavljajo *implicitno relacijsko znanje* (Lyons-Ruth, 1999). Zato je treba na seansah upoštevati tudi vlogo prisotnosti – pa čeprav brez dotikov – dveh teles. *Intermodalne povezave*, ki vplivajo na proprioceptivni sistem, so tudi del komunikacije. Vprašanje izvajanja seans preko Skypa zahteva tudi preučevanje teh področij.

Zaupanje

Ker bomo razpravljali o virtualnih seansah, bi na tem mestu radi poudarili vlogo tistih sestavin settinga, ki so v glavnem senzorične in nepredstavljive, a igrajo pomembno vlogo pri tem, da se ustali in utrdi občutek zanesljivosti.

Redno zaporedje seans v okviru settinga začne ustvarjati v najglobljih plasteh pacientovega doživljanja občutek kontinuitete in varnosti. Vedno več aspektov odnosa in settinga se pogreza v *samo po sebi umevno* in torej *ne mišljeno*, ki ustvarja ozadje na katerem se razvija odnos.

To ozadje počasi tvori tisti del odnosa, ki je analogen *materi-okolju* (*mother-environment* po Winnicottu) in iz katerega se nato oblikuje *mati-objekt* (*mother object*), preko katerega lahko ponovno zaživijo prvi zametki objektnih odnosov.

Bleger (1967) govori o nediferenciranih simbiotskih delih, ki se postopoma odlagajo na to, kar imenuje *okvir* analize in čemur mi pravimo setting. Po njegovih besedah »setting predstavlja popolno prisilo ponavljanja ... (kar predstavlja) tisti del pacientove telesne sheme, ki še ni strukturirana in diferencirana«. Ko je setting na delu se zdi, kot da splot ne bi obstajal. Zavemo se ga šele takrat ko umanjka, saj gre v bistvu za neke vrste *nemo simbiozo*. Bleger nadalje navaja kako so »stabilna oziroma imobilizirana razmerja (ne-odsotnosti) tista, ki organizirajo in vzdržujejo *ne-ego* ter tvorijo osnovo za strukturiranje *ega* glede na frustrirajoče in zadovoljujoče izkušnje«.

Na tem mestu bi se navezali na Civitaresejev (2004) članek »Simbiotična vez in setting«, iz katerega bomo navedli nekaj odstavkov, ob branju katerih vzniknejo na plan vprašanja v zvezi s seansami preko Skypa. (Civitaresejevo besedilo navajamo v kurzivi.)

Civitarese se navezuje na pomen, ki ga Winnicott pripisuje settingu kot zdravnemu faktorju in povzame Modella (1989), kjer ta »*nakazuje sugestivno hipotezo, da glavna vloga interpretacije ni osveščanje nezavednega, temveč ohranjanje settinga*«.

V nadaljevanju se Civitarese osredotoči predvsem na Blegerja in Ogdena. Poudarja, kako je *psihotično jedro* Blegerja, ki ga ta definira kot *ne-ego* ali *meta-ego*,

tisto, kar deluje v smislu ozadja ali osnove za bolj diferenciran (nevrotičen) ego. *Meta-ego bi imel nalogo, da ščiti pred separacijo.*

– Blegerjeva glavna domneva je, da je analitični odnos, ki se lahko deli na **proces in ne-proces**, torej na spremenljivke ter konstante, v bistvu simbiotičen – ali bolje rečeno, da mora ta odnos nadoknaditi neizpolnjeno oz. izkrivljeno začetno simbiozo – in da terapijo sestavlja postopni prehod k de-simbiotizaciji, oziroma k reduciranju aglutiniranega jedra. Struktura settinga je tista, ki omogoča, da se primitiven in nediferenciran odnos z objektom (ali bolje rečeno, s tistim delom osebnosti, ki ga predstavlja) ponovno prikaže na sceni, saj je to potrebno za izpolnitev razvojnega procesa.

– V settingu pridejo do izraza tisti elementi odnosa, ki se ne spreminjajo. Zaradi občutka varnosti, ki izhaja iz pravil, katera ga določajo, je setting tisti del analitične situacije, ki je najprimernejši, da prevzame funkcijo »deponije« in predstavlja garant simbioze. Poleg tega zaradi svoje stabilnosti zadobi funkcijo institucije in kot vsaka institucija predstavlja temeljno – v glavnem nemo – jedro osebnosti ... Ključno je, da se terapevtska aliansa vzpostavi z nevrotičnim (bolj zdravim) delom, kar »pa velja za proces, ne za setting: v slednjem se zavezništvo vzpostavi s psihotičnim (oz. simbiotičnim) delom bolnikove osebnosti« (Bleger, 1967, 253).

Ogden dvem kleinijanskim pozicijam doda še tretjo: *contiguous-autistic*. Psiha naj bi delovala z dialektično integracijo vseh treh pozicij, ki so vedno istočasno prisotne, čeprav v različnih razmerjih. Ob tem Civitarese nadaljuje:

– Bistveno je, da ta prva pozicija, ki je način izkustva realnosti, deluje vse življenje »nezavedno kot izkustvena matrica vseh nadaljnjih stanj subjektivnosti« (Ogden, 1989, 41, opomba). Prav zato, ker je predsimbolična in sloni pretežno na senzorični osnovi.

– Delne lastnosti objekta – vonj, glas, videz – lahko postanejo vir čutne stimulacije na katero se je mogoče opreti.

– Z Ogdenovim pristopom se Blegerjev model lahko razvije ... prav elementom settinga, njihovi »konkretnosti« lahko pripišemo funkcijo ponovnega strukturiranja tistih »**tal/senzoričnega dna**«, ki so enačica **Blegerjevega meta-ega**.

– Gre za tisto čutno ozadje, običajno nemo, ki ga sestavlja sistem setting-telo-okolje in o katerem lahko običajno le domnevamo.

– Psihotični del se presenetljivo prikaže najprej kot varuh občutka kontinuitete sebstva (ali tudi meta-ega), nato pa kot reševalec, ki zna obvladati situacije, katere nastanejo, ko se ego sooča z nevarnostjo razpada.

– Bistvena ugotovitev Ogdena je poudarek, ki ga daje **potrebi, da se vse življenje aktivirajo predsimbolične somatopsihične izkustvene ravni**. Tako kot pri psihologiji Gestalta lahko zaznamo podobo, le če jo razlikujemo od ozadja in tako se tudi ego

lahko diferencira ter ohrani le, če se oddvoji od ne-ega ali meta-ega. Rečeno v prisposodbi, lahko hodimo le, če imamo noge na tleh, ki so dovolj stabilna.

– Subjekt mora torej doživljati realnost tudi na predsimbolični čutni ravni (Ogden, 1989, 40), saj lahko le tako čuti, da je njegova identiteta dovolj zavarovana.

– V analitični ordinaciji nam pacienti s svojim prilagajanjem časovno-prostorskim koordinatam in odnosu, pokažejo splošno stanje svojega simbiotičnega dela ali meta-ega ter nepravilnosti oziroma trdnosti in zanesljivosti svojih »tal«. Pri nekaterih je opazna nenehna potreba po obsesivnem popravljanju teh »tal«, saj čutijo, da je njihova senzorična osnova poškodovana. Včasih je to tako izrazito, da povsem izčrpajo energijo, ki bi morala omogočati njihovo delovanje in krepiti bolj diferencirane funkcije ega.

– Iz tega zornega kota postane na seansi bistvena občutljiva modulacija senzoričnih elementov (na primer intervencije, kjer ton glasu ali znaki prisotnosti zadobijo včasih večji pomen kot pa sama vsebina interpretacij), kot tudi določena občutljivost za konkretni, pragmatični aspekt besed. Pozornost je namenjena telesu kot prostoru, kjer se vzpostavlja in deluje simbioza, in telesnosti kot mestu, na katerem se kot posledica interakcij beležijo neznatni občutki, ki jih pacient in analitik še ne moreta občutiti. To je eden izmed najbolj fascinantnih vidikov Blegerjeve misli.

Vprašanje, ki se ob tem poraja, je: »Koliko te primitivne in nediferencirane senzoričnosti lahko igra neko vlogo tudi v seansah preko Skypa?« Ali se *tla/senzorično dno* tvorijo tudi preko Skypa? Do neke mere zagotovo da. Vendar se je treba vprašati do katere mere in na kakšen način? Pomanjkanje tega elementa bi lahko močno omejilo analitični proces. Gotovo pa je treba ta vidik upoštevati tudi pri indikacijah za virtualne seanse.

B. SEANSE PREKO SKYPA

Obravnave, ki vključujejo seanse preko Skypa, se v zadnjih letih širijo predvsem zaradi vse večje mobilnosti pacientov (v glavnem zaradi dela). Deloma je vzrok tudi večja mobilnost analitikov. Včasih niso temu tuji tudi ekonomski interesi analitikov, kar je treba pazljivo preučiti predvsem iz etičnega vidika.

Etični problem bi lahko to postalo tudi v primeru zlorabe dobre vere pacienta, ko bi mu bila ponujena obravnava v pogojih, ki ne dajejo dovolj možnosti za dober uspeh. Lahko bi šlo tudi za diskreditacijo psihoanalize in njene klinične prakse. Merilo bi vsekakor moralo biti, do katere mere in na kakšen način je to za pacienta koristno ter koliko ustreza namenu, s katerim se je obrnil po pomoč k analitiku.

Mednarodna psihoanalitična zveza (IPA) je že leta 2009 sestavila poseben odbor, ki se je s tem vprašanjem ukvarjal in oblikoval prve smernice v zvezi s tovrstnim pristopom. (Na ogled so na spletni strani IPA.) Od takrat se je na temo Skype seans nabralo še precej raziskav in razprav. Zlasti v zvezi z vprašanjem učnih analiz.

Obstajajo situacije, ko so seanse preko Skypa nedvomno upravičene (na primer, ko je pacient sredi analize premeščen na naftno polje v puščavi), tako kot obstajajo tudi takšne, ki so očitno neupravičene (»Lahko imava danes seanso preko Skypa, ker dežuje?«). Določiti je torej treba merilo, na podlagi katerega lahko presodimo o primernosti izbire, saj je treba upoštevati, da niso vselej na delu samo zunanje ovire.

Na tem mestu pa nas zanima bolj tehnična raven: kako učinkovita je seansa preko Skypa in kaj lahko v zvezi s tem naredimo.

Glavno vprašanje je, da razumemo, kaj se dogaja, ko seansa, psihoanaliza ali del te poteka preko Skypa. Razmišljanje o tem nas vsekakor tudi prisili, da si bolje pojasnimo pomen določenih parametrov psihoanalitične tehnike, ki včasih ostajajo v senci *samoumevnega*, v tautologiji: »To je analitično, ker se v analizi tako dela.«

Podajam nekaj prostih asociacij, ki so se mi porodile ob prvih seansah preko Skypa:

– *Ali bi lahko starši vzgajali otroka preko Skypa? Ali bi lahko par razvijal ljubezenski odnos preko Skypa?* Ti primeri naj bi ponazarjali razliko med realnim in virtualnim odnosom, a vendarle ne povsem, saj ne moremo vzgajati otroka ali doživljati ljubezenske zgodbe niti v običajnem analitičnem settingu. Za ta namen ne bi bila zadovoljiva nobena od obeh analitičnih situacij, ne po skypu ne v živo. Vseeno pa ta prisposoda podčrtuje določeno razliko.

– Kolegica poroča o tem, kako je ena od njenih rednih analitičnih pacientk ob povratku v ordinacijo po enem tednu seans po Skypu, izjavila: *»Skype je bolj podoben hranjenju s stekleničko, kot pa dojenju na prsih!«*

– Razliko med analizo *in vivo* in preko Skypa bi lahko primerjali tudi s predstavo v gledališču ali na televiziji. To bi nakazovalo, da so morda potrebni drugačni prijemi in drugačna režija. Kibernetični analitki verjetno ne postanemo čez noč in se moramo nekaterih stvari tudi naučiti.

– Seanse preko Skypa prinašajo pomembno razliko: skrb za del settinga preide z analitika na pacienta. Ta mora preskrbeti sobo in kavč ter ščititi seanso pred

mrazom, hrupom in zunanjimi vdori. Sam na primer odloča, če je lahko prisoten tudi pes in ali so v stanovanju še drugi ljudje.

– V analizi se dogaja, da pacient včasih občuti kavč kot podaljšek analitikovega telesa; lahko se počuti kot da je v njegovem naročju ali pa čuti analitikovo ordinacijo kot nekakšno fizično omejitev, kot maternico, v katero želi biti sprejet, oziroma se boji, do bo v njej ujet ali zadušjen itd. Med seanso po Skypu lahko pacient nekaj od tega začuti tudi na svojem domačem kavču, vendar je to drugače, saj je ta kavč ali postelja, kot tudi soba, njegov in mu je na voljo ves dan, tudi v času ko analitik ni prisoten, poleg tega pa se uporablja tudi v druge namene.

– V settingu *in vivo* čustva in goni včasih silijo k preseganju mej, h konkretnemu agiranju tako na libidinalni kot na agresivni strani. Fizična bližina jih močno krepi. Vemo, kako intenzivni so lahko ti občutki, na primer, ko pacient vstane iz nepremičnosti kavča ter stopa proti vratom in hodi poleg analitika ali pred njim. Kako blizu smo lahko včasih klofuti ali objemu! V Skype seansi prevzame del kontrole nad silo gonov virtualna povezava in s tem lahko zbledi emocionalni naboj trenutka. Tveganja je nedvomno manj. Toda prav soočanje s silo emocij in njihova predelava sta gonilni sili analitičnega procesa, sta tisto kar oživlja transfer! Seveda se do neke mere vse to lahko tudi zgodi preko Skypa, toda na kakšen način in s kakšno intenzivnostjo?

– Lahko bi domnevali, da večja regresivnost transfernega doživljanja, povečuje potrebo po resnični in konkretni prisotnosti, na katero se utelešajo fantazije. Nekatere vsebine so lahko bolj zastrašujoče, če pridejo na dan brez konteiniranja in opore konkretno prisotnega analitika.

– Po drugi strani pa bi si pacient lahko preko Skypa, glede na oddaljenost analitika, nekatere vsebine lažje oziroma bolj »varno« predstavjal in jih izražal, z manj sramu in odpora.

– Po kakšnih poteh pa prehajajo projekcijske identifikacije? Seveda gredo tudi preko Skypa in interneta, ampak katere, na kakšen način in v kolikšni meri?

Konstantnost parcialnega objekta

V tradicionalnem settingu se odgovemo »tretjini« običajnega neanalitičnega medosebnega odnosa, ki ga sestavljajo fizični stiki, stiki izven seans, pogovori o vsakdanjih temah itd. Ta del morajo nadomestiti notranje predstave in sposobnost domišljije. V odnosu preko Skypa pa se je treba odpovedati drugi »tretjini«, ki jo predstavljata vidni in slušni senzorični stik *in vivo* ter zavest realne prisotnosti

sogovornika z vsem implicitnim emocionalno-gonskim potencialom. Potreben je torej še dodatna aktivacija notranjih predstav.

Iz tega vidika bi torej ostala le še zadnja »tretjina« realnosti, na katero bi lahko oprli analitično delo.

Tu bi lahko vpeljali koncept »**konstantnosti parcialnega objekta**«. Poglejmo, za kaj gre. Po obdobju realne in polne prisotnosti v analizi *in vivo* se analitik razdeli na del, ki je prisoten na Skypu in na odsotni (senzorični) del (ki pa je bil prej prisoten med seansami *in vivo*). Pacient mora manjkajoči del nadomestiti z notranjo predstavo (poleg prve, sedaj tudi druge »tretjine«). Vsi pacienti nimajo enake sposobnosti za to. In to nam že lahko pove nekaj o kontraindikacijah za seanse po Skypu.

Sčasoma notranja predstava blede in del odnosa preko Skypa postaja vse bolj nepopoln ter nezadosten. *Senzorična oskrba*, torej obdobje seans *in vivo*, postane vse bolj nujna za ponovno oživitev prisotnosti in aktivnosti ponotranjenega objekta – analitika, oziroma njegove druge »tretjine«. Skratka, baterije je treba napolniti.

Do sedaj smo se osredotočali na tisto, na čemer temelji pacientov odnos z analitikom. Vendar obstaja tudi druga plat. Tudi analitik se, potem ko se je prvotno odpovedal prvi »tretjini« (fizični stiki, pogovori itd.), preko Skypea odreče drugi »tretjini«. Ne le, da ne more polno začutiti, »zavohati«, pacienta, ampak se tudi odpove temu, da bi sam v odnos vnašal dele svojega telesnega sebstva (gibe, šume itd.) in tiste dele »razširjenega sebstva«, ki ga predstavlja njegovo neživo okolje: ordinacija s kavčem ter predmeti, ki so tudi narcistično investirani. Skozi Skype se vzpostavi odnos, kjer so ti njegovi deli odsotni ali pa obstajajo kvečjemu le v pacientovem spominu iz časa *in vivo* analize.

Navedel bom le dve kratki klinični vinjeti, da opišem nekatere vidike, ki smo jih omenili v prejšnjem delu tega spisa.

– *Pacientka v tretjem letu analize:*

Seanso začne s tišino in nato reče: »Rada bi se pokrila z odejo in zaspala.«

Malo kasneje: »Moti me, da moram potem ven. Tu bi ostala ves dan ... Kot otrok sem imela slončke narisane na rjuhici in mama mi jo je zavihala ... Z mamo se počutim dobro, ko je človek in ne stroj.«

– *Pacient, tudi v tretjem letu analize: »Jopo postavim vedno na isto mesto ... To je kot totalni prostor, ki je vedno eksistiral in je samo moj. To, da najdem stvari takšne kot so bile prej, kot da so tam samo za mene ... Potem pa, biti tu je kot biti v kadi polni tekočine ...«*

Nekaj tednov kasneje pacient reče:

P: »Moj prvi pacient je homoseksualec. Med seanso se je premikal na naslanjaču in bal sem se, da bi lahko seksualno agiral! Če bi bila to punca, celo ena super muca, bi bilo drugače. Moški me ne privlačijo.«

A: »Kaj pa bi bilo, če bi čutili privlačnost?«

P: »Motilo bi me ... Vznemirljivo bi bilo ...

Skorajda bi po seansi ostal tu. Prej pa sem dolgo časa prihajal sem in le čakal, kdaj lahko stečem proč. Bil sem rigid in prepoten ... Spomnim se grozних sanj, v katerih so ljudožerci bili na tem, da me pojejo. Čutil sem, kako me grizejo, trgajo mi meso, a k sreči sem se prebudil.«

Lahko bi se vprašali, če in kako bi iste ali podobne občutke (pacienti oziroma mi sami) doživeli preko Skypa. Morda bi pa doživljali druge občutke?

Iz doslej napisanega bi lahko sklepali, da si je težko in nenaravno predstavljati analizo, ki se začne, razvija in konča v celoti preko Skypa. Menimo pa, da **so seanse preko Skypa dopustne za omejena obdobja analize, ko gre za resnične težave pri rednem obiskovanju v živo. V klinični praksi bi se morali, kolikor se le da, omejiti na slednje.** Vsekakor pa bi bilo treba poglobljeno preučiti **odnos med obdobji analize in vivo in tistimi preko Skypa.** Vprašanje naj torej ne bi bilo: ali analiza preko Skypa ali *in vivo*, ampak kako uskladiti in integrirati oba pristopa v isti analizi, ko je to neizogibno. Seanse po Skypu, ki sledijo seansam *in vivo*, se po našem mnenju popolnoma in bistveno razlikujejo od tistih, kjer sploh ni bilo živega spomina na seanse – na odnos – *in vivo*. Torej ne: »Skype: da ali ne?«, Ampak: »Skype kako, kdaj in koliko?«. Posledično pa je treba tudi opredeliti indikacije in kontraindikacije za ta pristop. Vsekakor je nujno potrebno, da se sprašujemo in skušamo razumeti kaj delamo in kakšni so učinki našega dela.

ZAKLJUČEK

Razprave, ki se dotikajo analitičnega settinga, so vedno težavne, saj se zdi, da je setting za analitike močan element, na katerega se veže analitična identiteta. Gre za nekakšen meta-ego ali senzorična tla, brez katerih se nam analitikom zdi, da se nam tla pod nogami majo in tvegamo, da ne vemo, kaj v resnici delamo in posledično kdo pravzaprav smo!

Toda vprašanje je kako bo ta okop, ki je predvsem zaradi fluidnosti ostalih elementov analitike identitete videti tako pomemben, zdržal digitalno revolucijo, napredek analitičnega znanja in tudi kulturno-ekonomsko-socialno krizo, ki se najavlja?

To, kar danes doživljamo, še zdaleč ni zgolj prehodna gospodarska kriza. Živimo prehod v novo dobo, ki ga povzročajo globoke znanstvene, tehnične, kulturne, družbene in politične spremembe. Prihodnost ni videti slabša kot preteklost, ni pa prav nič gotovo, da bo boljša, zagotovo pa bo drugačna. Ne smemo zastajati v fosiliziranih vzorcih preteklosti, temveč moramo poskušati razumeti, kaj se pravzaprav spreminja. Če se bo ves svet spreminjal, se bo morala spremeniti tudi

psihoanaliza, ki poleg tega še nikoli ni imela tako širokega in sebi naklonjenega prostranstva kot danes.

Zaključni citat: *Ko začutimo, da je naša identiteta v nevarnosti, postavimo veliko obzidje. Mi na tej strani, na drugi pa barbari. Mislimo, da gre za bitko, ki jo lahko celo izgubimo, a predvsem je pomembno, da ne izgubimo sebe. V resnici nismo pred spopadom, soočamo se z mutacijo; ne gre za neznatno spremembo, ampak za mutacijo ki služi preživetju. Soočeni smo z novim človekom: iz njega prihaja energija za uresničenje mutacije; iz njega izvira prepričanje, da bomo brez mutacije končali kot dinozavri. Gre za spremembo, za katero se kdo dela, kot da je ne vidi, a za druge je zastrašujoča, ker se zdi barbarstvo brez protiuteži: s presenečenjem gledajo kako se uveljavlja drugačen odnos do izkušnje: površina namesto globine, hitrost namesto refleksije, sekvence namesto analize ... To se dogaja okoli nas: gre za invazijo barbarov. Toda nima smisla, če se trudimo ne videti in malikujemo mejo, ki je ni: je samo rob mutacije, ki se bliža. Vsi smo mutanti, nekateri bolj razviti drugi manj, nekateri so malo v zamudi, in so tudi taki, ki se še ničesar niso zavedeli ter taki, ki se delajo, da ne razumejo ... A vsi smo tam in se selimo proti vodi. Ker to, kar se bo rešilo, ne bo nikoli to kar smo skrivali pred tokom časa, ampak to čemur bomo dovolili da mutira, z namenom da postane v novem času spet to kar je samo bilo.*

(Prosto povzeto po knjigi Alessandra Baricca »I barbari. Saggio sulla mutazione«, Roma, Fandango, 2006.)